

Sygn. akt I CK 764/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 maja 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bronisław Czech

SSN Henryk Pietrkowski

w sprawie ze skargi Skarbu Państwa - Ministra Finansów o wznowienie postępowania z powództwa S. Z.

przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Finansów o zapłatę, zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w P. z dnia 3 kwietnia 2001 r., sygn. XII C (...), po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 13 maja 2005 r., kasacji powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 11 marca 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach procesu w postępowaniu kasacyjnym.

Uzasadnienie

Skarga Skarbu Państwa Ministra Finansów o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w P. z 3 kwietnia 2001 r. sygn. akt XII C (...) oparta na podstawie określonej w art. 401 pkt 2 w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c. została uwzględniona. Skarżący twierdził, że sąd przekazał odpis pozwu Ministrowi Finansów, mimo że powód wskazał jako reprezentanta Izbę Skarbową w P.

lecz następnie rozpoznał sprawę z udziałem pozwanego Skarb Państwa reprezentowanego przez Izbę Skarbową, która zachowywała się biernie i nie przekazała Ministrowi Finansów zawiadomień o terminie rozprawy do niej kierowanych.

Sąd Okręgowy w W. po rozpoznaniu skargi o wznowienie postępowania, zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo przeciw Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Finansów.

Sąd Apelacyjny oddalając apelacje powoda oparł swe rozstrzygnięcie na bezspornych okolicznościach faktycznych przytaczając następującą chronologię zdarzeń:

Wnioski powoda o wypłatę środków zgromadzonych na rachunku bankowym Banku (...) w O. nie zostały uwzględnione w 1994 r. ze względu na utratę płynności banku, o czym Prezes Narodowego Banku Polskiego został powiadomiony pismem z 22 kwietnia 1994 r. Działalność banku została zawieszona z dniem 16 lutego 1995 r., a jego upadłość została ogłoszona w dniu 22 marca 1995 r.

Powód otrzymał z Funduszu kwotę 8.701 zł, a o zapłatę 115 142 zł zwrócił się do Ministra Finansów, twierdząc, że odpowiedzialność za zobowiązania banku ponosi Skarb Państwa na podstawie art. 49 Prawa bankowego z 1989 r. Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na to, że w dniu 17 lutego 1995 r. weszła w życie ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym. W razie ogłoszenia upadłości banku po dacie wejścia jej w życie dotychczasowa odpowiedzialność Skarbu Państwa za zobowiązania banków, zastąpiona została systemem gwarancji realizowanym przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny. W świetle tych unormowań Sąd Apelacyjny nie dopuścił możliwości uznania – jak w uchwale Trybunału Konstytucyjnego z 11 stycznia 1995 r. - że zobowiązanie Skarbu Państwa powstało z chwilą zawieszenia działalności banku. Nowe rozwiązania zawarte w art. 46 ustawy o BFG zawierają bowiem regulację dotyczącą skutków intertemporalnych nowej ustawy, przy czym nie naruszają one praw powoda (art. 49 w znowelizowanym brzmieniu) ponieważ zmieniają tylko podmiot zobowiązany.

Kasację od tego wyroku wniósł powód opierając ją na obydwu podstawach. Naruszenie prawa materialnego wypełniają zarzuty błędnej wykładni art. 49 pkt 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r Prawo bankowe i art. 46 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym.

W ramach drugiej podstawy kasacji, skarżący wskazał art. 222, 316, 328 § 2 i 382 k.p.c. przez zamknięcie rozprawy i wydanie wyroku przy niewyjaśnionym stanie faktycznym.

Powód wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Druga podstawa jest nieuzasadniona ponieważ stan faktyczny jako zespół stanów i zdarzeń nie był przedmiotem sporu, i nie wymagał ponownej samodzielnej oceny prawdziwości faktów przez sąd odwoławczy. Jeżeli skarżący ma na myśli obowiązek tego sądu dociekania z urzędu okoliczności faktycznych, to zapatrywania takie jest błędne, ponieważ proces kontradyktoryjny obciąża strony obowiązkiem wskazywania dowodów i formułowania odpowiednich wniosków przytaczających fakty wymagające stwierdzenia i środki dowodowe (arg. z art. 3, art. 232 in princ. oraz art. 236 k.p.c.).

Pierwszą podstawę upatrującą naruszenie wyżej przytoczonych przepisów w ich błędnej wykładni skarżący łączy natomiast z naruszeniem zasad prawa intertemporalnego i w tym zakresie kasacja jest usprawiedliwiona.

Z art. 49 prawa bankowego obowiązującego do dnia 16 lutego 1995 r. włącznie, wynikała odpowiedzialność Skarbu Państwa o charakterze zbliżonym do gwarancyjnego, w razie niewywiązania się przez bank prowadzący rachunek z obowiązku zwrotu kwoty zdeponowanej przez wkladcę w ramach umowy rachunku bankowego (art. 726 k.c.). Lakoniczność tej regulacji wymagała ustalania przesłanek odpowiedzialności w drodze wykładni. Dokonał jej Trybunał Konstytucyjny w uchwale z 11 stycznia 1995 r., W 11/94, OTK 1995/1/17, stwierdzając, iż w razie odmowy uregulowania przez bank, w okresie zawieszenia jego działalności, zobowiązań z tytułu wkładów oszczędnościowych, wkladca może żądać od Skarbu Państwa, aby niezwłocznie po wezwaniu do wykonania zobowiązania spełnił na jego rzecz świadczenie należne od banku. W ocenie Sądu Najwyższego prawidłowość wykładni art. 49 pkt 1 prawa bankowego nie budzi wątpliwości, mimo utraty – jak trafnie podkreślił Sąd Apelacyjny – jej mocy wiążącej po wejściu w życie Konstytucji, co wyklucza związanie sądów *ex vigore proprio*. Należy jednak stwierdzić, że od chwili zdarzenia uaktualniającego odpowiedzialność Skarbu Państwa, tj. zawieszenia działalności banku, w którym powód złożył oszczędności w ramach rachunku bankowego, powstało pozaumowne wymagalne zobowiązanie Skarbu Państwa w stosunku do powoda, mimo że termin świadczenia nie był jeszcze określony.

Od dnia 17 lutego 1995 r. zasady odpowiedzialności Skarbu Państwa z tytułu wkładów zdeponowanych w bankach uległy zmianie na podstawie przepisów ustawy z

dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (Dz. U. 1995 r. Nr 4, poz. 18) dalej zwaną ustawą BFG.

Odpowiedzialność w razie niewywiązania się banku z obowiązku zwrotu pieniędzy wkladcy na jego żądanie została przerzucona na nowoutworzona osobę prawną, tj. Bankowy Fundusz Gwarancyjny, zwany dalej „Funduszem”. Wbrew odmiennemu zapatrywaniu Sądu Apelacyjnego nie była to tylko zmiana podmiotu zobowiązanego, nienaruszająca praw wkladców. W stosunku do stanu ukształtowanego wspomnianym orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego, zmiany dotyczyły daty wymagalności powiązanej w nowej ustawie z ogłoszeniem upadłości banku lub uprawomocnieniem się postanowienia oddalającego wnioski o w przedmiocie upadłości - ze względu na brak środków na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego (art. 2 pkt 4, art. 27 i 28 ustawy UFG). Poza tym ograniczona została wysokość środków gwarantowanych (art. 23 ust. 2).

Wycofując się z gwarancji państwa wobec wkładów oszczędnościowych (utrzymywanej od kilkudziesięciu lat) ustawodawca przeprowadzał ten zabieg stopniowo. W art. 47 ustawy UFG zmienił art. 49 Prawa bankowego z 1989 r. nadając mu następujące brzmienie:

Skarb Państwa nie odpowiada za zobowiązania banków, z wyjątkiem zobowiązań:

1) z tytułu wkładów oszczędnościowych, na które wystawiono dowody imienne, zgromadzonych w bankach P.(...), K.(...) S.A. i Bank G.(...) S.A., w zakresie przekraczającym gwarancje ustawowego systemu gwarantowania środków pieniężnych, określone ustawą z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (Dz. U. z 1995 r. Nr 4, poz. 18) - do dnia 31 grudnia 1999 r.,

2) z tytułu wkładów oszczędnościowych zgromadzonych na książeczkach mieszkaniowych wystawionych do dnia 23 października 1990 r., w zakresie przekraczającym gwarancje ustawowego systemu gwarantowania środków pieniężnych, określone ustawą z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym - do dnia 31 grudnia 1999 r.,

3) za które przyjął odpowiedzialność z tytułu gwarancji i poręczeń.”:

Przytoczona treść wskazuje, że Skarb Państwa po dniu 16 lutego 1995 r nie został całkowicie zwolniony z zobowiązań gwarancyjnych z tytułu wkładów oszczędnościowych i w okresie przejściowym nadal ponosił odpowiedzialność za liczne jeszcze zobowiązania niektórych banków, w zakresie przekraczającym gwarancje

ustawowego systemu gwarantowania środków pieniężnych określone nową ustawą. Zobowiązanie Banku (...) w O. w stosunku do powoda, pozostające w związku z przedmiotem sprawy nie należało do kategorii wymienionych w art. 49 według nowego brzmienia ale przy analizie prawnej należy pamiętać, że unormowania zawarte w przepisach o odpowiedzialności Skarbu Państwa od 17 lutego 1995 r. „z tytułu wkładów” nie mogą być rozumiane jako odnoszące się wyłącznie do zdarzeń zaistniałych przed tą datą, a taki zakres skutków czasowych określa się mianem prawa intertemporalnego. Bezpośrednie zaś działanie przepisów nowych jest ich zwykłym skutkiem niewymagającym podkreślenia.

Przyjmując to założenie należy przeto rozważyć trafność zapatrywania Sądu Apelacyjnego upatrującego w przepisach art. 46 ustawy BFG i art. 49 Prawa bankowego uregulowania „jednoznacznego zarówno co do skutków na przyszłość jak i w zakresie intertemporalnym”. Skutki czasowe nowej regulacji Sąd Apelacyjny wywiódł prawdopodobnie (lakoniczność uzasadnienia nie daje pewności) z art. 46 ustawy BFG stanowiącego, iż odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu wkładów oszczędnościowych zgromadzonych w bankach, z zastrzeżeniem art. 47 pkt 3, ocenia się według przepisów obowiązujących w dniu ogłoszenia upadłości banku. Egzegeza tego przepisu pod kątem zawartej w nim normy najpierw prowadzi do wniosku, że chwila wymagalności roszczeń w stosunku do Skarbu Państwa, w utrzymanym nadal zakresie odpowiedzialności, została zmieniona w porównaniu ze stanem poprzednim a zrównana z odpowiedzialnością Funduszu, co jest zrozumiałym (porządkującym) zabiegiem legislacyjnym, zgodnym również z kierunkiem zmian zwalniających stopniowo Skarb Państwa z funkcji opiekuńczych. Usytuowanie przepisu w rozdziale 7 nie ma decydującego znaczenia, skoro zawiera on przepisy przejściowe oraz końcowe (zmiany Prawa bankowego), natomiast poprzedzenie nowego art. 49 pr. bank. przepisem art. 46 ustawy BFG znowu sugeruje wolę ustawodawcy określenia przesłanek odpowiedzialności (art. 49 pkt 1 i 2 miały charakter epizodyczny) jak i wysokości (kurs ECU) z chwilą ogłoszenia upadłości lub jej prawomocnej odmowy. Przeciw retroaktywności art. 49 pr. bank. nadanej – w ocenie Sądu Apelacyjnego – przepisem art. 46 ustawy BFG przemawia przyjęta technika legislacji. Przepisy intertemporalne określają skutki czasowe przepisów nowych i wskazują je, bowiem w przeciwnym razie ustalenie zakresu norm intertemporalnych byłoby niemożliwe lub utrudnione. W ustawie BFG przewidziano *vacatio legis* wynoszące trzydzieści dni; gdyby wolę ustawodawcy było nadanie art. 49 pr. bank. charakteru retroaktywnego, to art. 46 musiałby

obowiązywać od dnia ogłoszenia ustawy. Pozostawienie 30 dniowego okresu odpowiedzialności Skarbu Państwa według zasad dotychczasowych, po czym (tj. po wejściu w życie art. 46) poddanie stanów poprzednich nowej regulacji niekorzystnej dla wkladców nie da się racjonalnie wytłumaczyć.

Dostrzeżenie trudności w wykładni art. 46 ustawy BFG (por. postanowienie SN z 14.VI.1996 r., I CRN 84/96 , OSP 1996 z. 11, poz. 213) nakazuje odwołanie się do zasad prawa intertemporalnego w stosunkach cywilnoprawnych wyrażonych w następujących przepisach:

Artykuł 3 k.c. stanowi, że ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia lub celu, natomiast art. XXVI przep. wpraw. k.c. nakazuje do stosunków prawnych, powstałych przed dniem wejścia w życie ustawy, stosować prawo dotychczasowe, chyba że przepisy szczególne prawa międzyczasowego stanowią inaczej. W zakresie stosunków obligacyjnych obowiązuje wysłowiona w art. XLIX przep. wpraw. k.c. zasada działania przepisów dotychczasowych, a wyjątek wynikający z § 1. odnosi się tylko do skutków prawnych zdarzeń, które nadto nie są związane z istotą stosunku prawnego i nastąpiły po dniu wejścia w życie nowego prawa. Trzeba również podkreślić, że zdarzeniami, o których mowa w § 2 nie są przepisy nowej ustawy oraz to, że podstawą odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania m. in. banków spółdzielczych był przepis ustawy (art. 49 pr. bank) rodzący zobowiązanie między wkladcą a Skarbem Państwa. Dlatego nie może mieć zastosowania art. L przep. wpraw. k.c. w zakresie wymieniającym umowy rachunku bankowego. Przytoczone zasady intertemporalne nakazują odrzucić sugestię retroakcji ustawy o BFG ze skutkiem zwalniającym Skarb Państwa z odpowiedzialności, która powstała przed 17 lutego 1995 r. i przyjąć, że zobowiązanie Skarbu Państwa powstałe bez udziału beneficjentów - kontrahentów banku przed 17 lutego 1995 r. podlegało przepisom prawa cywilnego i stwarzało po ich stronie roszczenie cywilnoprawne w razie spełnienia się "warunku prawnego", tj. nastąpienia stanu niewypłacalności banku.

Wspomnieć należy, iż Rzeczpospolita Polska przed uchwaleniem ustawy BFG ratyfikowała Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzony w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. i w dniu

10 października 1994 r. złożyła go Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy. Z tą datą Protokół wszedł w życie w stosunku do Rzeczypospolitej Polskiej. Przepis art. 1 tego aktu uznaje prawo każdej osoby do poszanowania swego mienia i zezwala na pozbawienie własności tylko w interesie publicznym. Domniemanie zgodności

analizowanych przepisów art. 46 i art. 47 ustawy BFG z aktami wyższego rzędu nakazuje rozważyć najpierw wykładnię prowadzącą do wyniku zgodnego z tamtymi aktami. Wymaganie to nie byłoby spełnione w razie zaakceptowania wykładni przyjętej przez Sąd Apelacyjny, skoro należy uznać, że wymagalne roszczenie wkładcy do Skarbu Państwa, stanowiło składnik jego mienia podlegający ochronie na podstawie Konwencji.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy uznał, że kasacja jest oparta na usprawiedliwionej podstawie i zgodnie z jej wnioskiem orzekł na podstawie art. 393¹³ § 1 k.p.c. a w zakresie kosztów procesu na podstawie stosowanego odpowiednio art. 108 § 2 k.p.c.